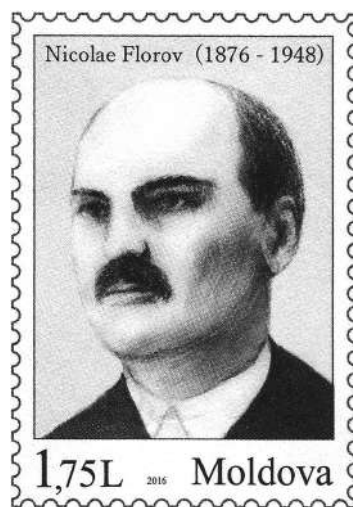

Liliana ROTARU
Tudor CIOBANU
Alexandr PONOMARIOV

„RĂZBOIUL DIRECTORILOR” MUZEULUI NAȚIONAL DE ISTORIE NATURALĂ DIN CHIȘINĂU LA ÎNCEPUTUL ANILOR '30

Nicolae Florov (Florea)¹, doctor în științe al Universității din Iași (1925), agrogeolog și specialist în științele solului de talie europeană, muzeograf, profesor universitar (1931) și om de cultură, este născut la 19 decembrie 1876, în satul Cornești, județul Bălți, în familia preotului Pavel Florov. După absolvirea școlii din Cornești, a urmat studii la Școala Duhovnicească (1887-1892) și la Seminarul Teologic din Chișinău (1892-1898), apoi a studiat științe ale naturii la Facultatea de Fizică și Matematică a Universității din Iuriev (astăzi or. Tartu, Estonia), pe care a absolvit-o în anul 1904. A fost profesor în mai multe instituții preuniversitare din Riga (1904-1905), Chișinău (1905-1909; 1921-1922), Sankt-Petersburg (1909-1910) și Kiev (1910-1914), precum și la universitățile din Kiev (1910-1920), Odessa (1920-1921), Iași (1924-1940; 1942-1943) și Timișoara (1940-1941). Rezultatele activității sale de cercetare le-a expus în cele peste 60 de lucrări, scrise în limbile română, germană și rusă. Contribuția deosebită pe care a adus-o Nicolae Florov la dezvoltarea științei geologice și a învățământului superior agronomic din România a fost recunoscută inclusiv prin alegerea lui în calitate de membru al Societății Române de Geografie și al Societății Internaționale de Agrogeologie, apoi în funcția de președinte al Comitetului de Cercetare a Bogățiilor Istorico-naturale ale RSS Ucrainene (1918-1920), precum și prin invitarea profesorului Florov la importante foruri științifice internaționale, așa cum au fost Congresele Asociației Interna-

Marcă poștală emisă de ÎS „Poșta Moldovei”: Nicolae Florov (1876-1948). Pedagog, profesor de agrogeologie, director al Muzeului Național de Istorie Naturală din Chișinău (1922-1931). 140 de ani de la naștere

¹ Cercetătorul Dinu Poștarencu susține că tatăl lui Nicolae Florov, Pavel Florov, s-a născut în familia lui Ștefan Ilie Florea. Prin urmare Nicolae Florov a moștenit numele de familie rusificat al tatălui său (Dinu Poștarencu, Grigore Constantinescu și Nicolai Florov: colaboratori ai ziarului Basarabia. în: *Anuarul Institutului de Istorie*, 2014, nr. 3, pp. 208).

ționale pentru Știința Solului de la Praga (1922), Roma (1924), Washington (1927) și Moscova (1930) și altele². Împreună cu Ion Pelivan, Emil Gavriliță, Vasile Hartia și Nicolae Popovschi, a fondat ziarul „Basarabia” și a editat trei numere a „Buletinului Muzeului Național de Istorie Naturală din Chișinău”³.

Evenimentele tumultuoase din fostul Imperiu Rus, care s-au produs la sfârșitul celui de-al doilea deceniu al secolului XX, l-au determinat pe Nicolae Florov să revină la Chișinău, trecând cu multă dificultate Nistrul în februarie 1921. Numit geolog-șef la Institutul Geologic al României, i s-a încredințat să cerceteze solurile și depozitele cuaternare ale Basarabiei și Bucovinei, în vederea alcătuirii hărților acestora pentru întreaga Românie. A continuat această activitate și după ce a fost desemnat director al Muzeului Național de Istorie Naturală din Chișinău, preluând postul de la Albina Ostermann în anul 1922⁴. Așa cum menționa mai târziu Nicolae Florov, când a preluat funcția de director, Muzeul era „o instituție mai mult cu caracter didactic și popular” și prezenta, de fapt, „o serie de colecțiuni de obiecte și preparate din domeniul solurilor, florei și, mai cu seamă, a faunei Basarabiei”⁵. Pe parcursul a aproape un deceniu în care și-a exercitat mandatul de director al Muzeului din Chișinău, Nicolae Florov a reorganizat și modernizat instituția păstrând-o deschisă publicului, dar, totodată, a transformat-o într-un adevărat centru de cercetări științifice⁶, într-un „mijloc pentru studierea naturii [...] și un nucleu în jurul căruia se dezvoltă o activitate științifică de cercetare a tuturor ramurilor naturii Basarabiei”⁷, astfel încât să se facă posibilă „lămurirea acelor condițiuni naturale, acelor însușiri ale solului, din care izvorăște bogăția economică a Basarabiei ,cât și a întregii țări, problemă [...] de o importanță covârșitoare”⁸.

² Pentru detalii: Sorin Geacu. Profesorul, omul de știință și muzeograful Nicolae Florov (1876-1948). În: *Buletinul științific al Muzeului Național de Etnografie și Istorie Naturală a Moldovei*, 2010, nr. 12(25), pp. 166-192; Iulia Tătărescu. Nicolae Florov (1876-1948). În: *Info Agrarius*, 2004, nr. 2, pp. 25-26; Dinu Poștarencu. Grigore Constantinescu și Nicolaei Florov: colaboratori ai ziarului Basarabia. În: *Anuarul Institutului de Istorie*, 2014, nr. 3, pp. 208-211).

³ Mihai Ursu, Constantin Gh. Ciobanu. *Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală. Evoluția în epoca modernă și contemporană*. Volumul I. Chișinău. 2019, p. 137, 138. Elena Ploșniță. Mihai Ursu. Enciclopedia Muzeologiei din Republica Moldova. În: „*Tyrageția*”. XX. Chișinău. 2011, pp. 121-122.

⁴ *Albina Ostermann* (1856, or. Wamberg, Cehia - 1936, Chișinău) – preparator și conservator al Muzeului Zemstvei (1892-1905) și custode-șef al Muzeului de Istorie Naturală din Chișinău (1905-1936), în prezent Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală din Chișinău.

⁵ Arhivele Naționale ale României (ANR), Fondul Ministerului Instrucțiunii Publice și al Cultelor (F. MIPC), d. 565, f. 13.

⁶ Pentru detalii: Mihai Ursu, *Evoluția activității științifice a Muzeului Zemstvei din Basarabia și apariția primei publicații periodice muzeale* (80 de ani de la lansarea primului volum al Buletinului muzeal). În: *Buletin Științific. Revistă de Etnografie, Științele Naturii și Muzeologie*, fascicula Etnografie și Muzeologie, serie nouă, vol. 5 (18), Chișinău, 2006, pp. 270-271.

⁷ Sorin Geacu. *Op. cit.*, p. 183.

⁸ ANR F. MIPC, d. 565, f. 13 vs.

Muzeul din Chișinău era singura instituție de acest gen din România interbelică, care deținea o colecție pedologică, completată cu multă grijă în directoratul lui Nicolae Florov, iar secția agrogeologică era unică în tot estul Europei, fiind vizitată de oameni de știință din întreaga Europă și din Statele Unite ale Americii⁹. De asemenea, Nicolae Florov a înființat secția de arheologie a muzeului, care avea misiunea să studieze stațiunile paleolitice și neolitice din Basarabia și Bucovina, apoi a îmbogățit colecțiile secției de zoologie și numismatică, iar în anul 1926 a fondat revista muzeului *Buletinul Muzeului Național de Istorie Naturală din Chișinău*, revistă în care a publicat în două limbi rezultatele cercetărilor științifice executate de muzeu. Astfel, prin efortul lui Nicolae Florov, Muzeul din Chișinău a fost transformat într-o „adevărată celulă științifică și cu o anumită situație în știință”¹⁰. Totodată, directorul Florov a stabilit colaborări intense cu centre științifice din România (Institutul de Geologie, Universitatea din Iași etc.) și a stăruit pe lângă Ministerul Agriculturii și Domeniilor asupra creării în Basarabia a parcurilor naționale pentru conservarea monumentelor naturii, implicându-se în organizarea și administrarea rezervațiilor naturale. A mai atras donații pentru Muzeu din partea unor instituții publice, cât și din partea unor persoane particulare. După o carieră prodigioasă de aproape 10 ani în postul de director al Muzeului Național de Istorie Naturală din Chișinău, Nicolae Florov este numit, la 7 martie 1931, prin Decret regal, profesor titular la Catedra de Geologie și Agrogeologie a Facultății de Științe la Universitatea din Iași¹¹.

În prezentul studiu ne propunem să reflectăm un crâmpei din istoria Muzeului Național de Istorie Naturală din Chișinău de la începutul anilor '30 ai secolului trecut, insistând să stabilim cauzele și să analizăm impactul „războiului” celor doi directori (profesorul Nicolae Florov – demisionarul, și Teodor Porucic – noul director numit prin delegație) asupra activității acestei instituții științifice și de cultură din Basarabia, „război” reflectat atât în rapoartele Chesturii Poliției Iași, identificate în fondurile Direcției Județene Iași a Arhivelor Naționale ale României, cât și în corespondența și documentele de activitate ale Ministerului Instrucțiunii Publice și al Cultelor, găsite în Arhivele Naționale ale României și în Arhiva Științifică Centrală a Academiei de Științe a Moldovei.

Pentru început, trebuie să concretizăm că, în toată cariera sa profesională, Nicolae Florov a prestat întotdeauna activitate didactică: mai întâi, în instituții de învățământ preuniversitar din diferite orașe ale fostului Imperiu Rus, apoi – în calitate de asistent la Institutul Zootehnic din Sankt-Petersburg și Universitatea din Kiev, iar după revenirea acasă – a fost conferențiar la Fa-

⁹ ANR F. MIPC, d. 565, f. 13 vs.

¹⁰ ANR F. MIPC, d. 565, f. 13 vs.

¹¹ ANR F. MIPC, d. 565, f. 16.

cultatea de Științe a Universității din Iași¹². Astfel, când Senatul Universității din Iași îl recomandă, la 15 noiembrie 1930, pe Nicolae Florov în postul de profesor titular la Catedra de Geologie și Agroteologie, înființată în cadrul Facultății de Științe la 1 ianuarie 1930, Nicolae Florov a fost onorat să accepte numirea. Problema analizată în acest studiu se află într-o relație intrinsecă cu această recomandare și apoi cu numirea lui Nicolae Florov în calitate de profesor titular la Universitatea din Iași în anul 1931. Or, după ce Nicolae Florov anunță Ministerul Instrucțiunii Publice și al Cultelor despre incompatibilitatea funcției de director al Muzeului Național de Istorie Naturală din Chișinău cu cea de profesor universitar titular, instituția statului, stăruind pentru soarta Muzeului din Chișinău, numește, la 28 martie 1931, în postul de director al acestei instituții, pe muzeograful Grigore Vrabie, care urma să-l înlocuiască pe „demisionarul” Nicolae Florov de la 1 aprilie 1931¹³. Peste puțin timp, la 20 aprilie 1931, Grigore Vrabie raportează într-o telegramă adresată Ministerului de resort: „am luat în primire funcția de director al Muzeului Național Chișinău”, semnând „director Vrabie”¹⁴. Decizia Ministerului Instrucțiunii Publice și al Cultelor a tulburat liniștea Chișinăului, iar mai multe personalități, aflate în raporturi de colaborare pe segmentul cercetării științifice cu Muzeul, au sesizat autoritatea ministerială asupra demiterii „pripite a profesorului Florov” din postul de director al Muzeului din Chișinău. Autorii telegramelor, expediate Ministrului Instrucțiunii Publice și al Cultelor după intrarea în funcție a directorului Vrabie și datate cu 21 aprilie 1931, au considerat demisia dăunătoare „lucrărilor științifice pentru Basarabia și terminării cercetărilor angajate de Domnia sa la Camera Agricolă Lăpușna”, declarând că demiterea directorului Florov „amenință lucrările agroteologice de mare importanță pentru viitorul agricol al Basarabiei”¹⁵. Președintele Camerei Agricole Lăpușna, cel al Ligii cetățenilor basarabeni, președintele Societății naturaliştilor din Basarabia, cel al Asociației economice a Basarabiei și alți semnatari ai telegramelor adresate ministrului cereau autorității publice românești să constituie o comisie de concurs pentru ocuparea postului de director al Muzeului din Chișinău, să întreprindă măsuri urgente ca lucrările inițiate de Nicolae Florov „să fie aduse la sfârșit [...], dându-i posibilitatea de a se folosi de colaboratori și de instalaziunile muzeului” și să convoace „consfătuirea promisă de domnul Ministru al Basarabiei pentru elaborarea unui program de activitate a muzeului în viitor în conformitate cu nevoile economiei rurale a Basarabiei”¹⁶. Drept urmare a intervențiilor menționate mai sus, Ministrul Instrucțiunii Publice și al Cultelor permite profesorului universitar Nicolae

¹² Sorin Geacu, *op. cit.*, p. 168.

¹³ ANR F. MIPC, d. 565, f. 1.

¹⁴ ANR F. MIPC, d. 565, f. 3.

¹⁵ ANR F. MIPC, d. 565, ff. 7-8.

¹⁶ ANR F. MIPC, d. 565, f. 7.

Florov să „folosească camera de desen [a Muzeului – *n.n.*], împreună cu desenatorii respectivi, în vederea completării cercetărilor D-sale științifice”¹⁷.

Pentru că Ministerul s-a limitat la a-i permite profesorului Florov să utilizeze instalațiile muzeului pentru a-și definitiva cercetările, dar nu a dispus altceva pentru soluționarea problemei directoratului Muzeului din Chișinău și, de fapt, a continuității activității științifice a acestei instituții, Paul Bujor, decanul Facultății de Științe din Iași, adresează la 25 aprilie o scrisoare Ministrului Instrucțiunii Publice și al Cultelor, în care arată preocuparea comunității academice de la Iași vis-à-vis de „interesul științei și agriculturii române”, atenționează autoritatea publică că activitatea științifică a Muzeului ar putea fi întreruptă „sau chiar desființată”, făcând aluzie la lipsa calităților de cercetător ale muzeografului Vrabie, numit recent director. În același timp, decanul Bujor solicită Ministrului să depună toată diligența pentru a păstra „strânsa legătură de colaborare științifică cu Facultatea de Științe din Iași” și recomandă constituirea unui „comitet de directive științifice, format din profesorii specialiști, care să supravegheze și să îndrumeze această activitate”¹⁸ a Muzeului. Totodată, Consiliul Facultății de Științe din Iași propune ca directorul Muzeului să fie numit cineva dintre „titrații doctori în științi” printr-un concurs organizat la Facultatea de Științe din Iași în termen de o lună, or „concursul admitând candidații doctori în științi, va pune oprire ori cărei încercări, ca un asemenea post științific să fie ocupat pe motive politice, și nu științifice”¹⁹.

Adresa Facultății de Științe din Iași a fost completată cu o scrisoare semnată de Nicolae Florov la 27 aprilie 1931, în care, după o descriere detaliată a activității sale manageriale și științifice în anii de directorat la Muzeul Național de Istorie Naturală din Chișinău, arătându-se deosebit de îngrijorat de faptul că activitatea științifică și legăturile de colaborare ale Muzeului cu centrele de cercetare „să nu rămână întâmplătoare, atârând de aptitudinile și preocupările eventuale ale directorului”, propune și el instituirea unei comisii de specialiști „care s-ar ocupa de întreaga problemă a normalizării atât a activității științifice, care trebuie să continue la Muzeul din Chișinău, cât și a acelei vii legături care e necesar să se păstreze între muzeu și centrele științifice din țară”²⁰. Nicolae Florov solicită ministrului să revină la decizia de numire a noului director și să dispună crearea comisiei menționate.

Importanța științifică a Muzeului Național din Chișinău și interesul de a asigura continuitatea cercetărilor științifice în cadrul acestei instituții este dovedită și de faptul că peste puțin timp, la 28 aprilie 1931, cererea Facultății de Științe și solicitarea directorului Florov este completată de o altă petiție

¹⁷ ANR F. MIPC, d. 565, f. 2.

¹⁸ ANR F. MIPC, d. 565, f. 13.

¹⁹ ANR F. MIPC, d. 565, f. 13 vs.

²⁰ ANR F. MIPC, d. 565, f. 14.

„cu privire la conducerea Muzeului Național din Chișinău”, adresată Ministrului de către Senatul Universității din Iași. Rectorul Petru Bogdan, semnatarul adresei sus-numite, solicita în numele comunității academice ieșene punerea Muzeului de la Chișinău sub direcția Consiliului Facultății de Științe din Iași, care va delega pe unul sau mai mulți profesori-specialiști, „ca să dea acestui Muzeu directivele științifice trebuincioase” și reiterează necesitatea imperativă a organizării unui concurs pentru ocuparea postului de director al acestei instituții²¹.

Ministerul Instrucțiunii Publice și al Cultelor a revenit asupra numirii lui Grigore Vrabie în postul de director al Muzeului din Chișinău și, pentru că cel din urmă nu a luat în primire muzeul, Nicolae Florov a rămas încă câteva luni să dețină postul, luând chiar și salariul pe luna aprilie (cu acordul scris al ministerului), cât a durat situația descrisă mai sus²². Dar incompatibilitatea celor două funcții pe care le deținea Nicolae Florov a determinat Ministerul să declare, la 1 iulie 1931, vacanța postului de director al Muzeului Național de Istorie Naturală din Chișinău. Cu această ocazie, Teodor Porucic²³ depune o cerere la Ministerul Instrucțiunii Publice și al Cultelor prin care solicită să fie numit în acest post, enumerând mai multe motive care i-ar îndreptăți revendicarea postului: în primul rând, pentru că este „născut și crescut în Basarabia” și că se preocupă de mai bine de 25 de ani de studiul Basarabiei, publicând „numeroase studii mari”, iar „numeroasele călătorii” îl fac să cunoască Basarabia „cum nimeni altul n-o cunoaște”. De asemenea, pretendentul la post își consolidează argumentele, stăruind asupra legăturilor sale mai vechi cu Muzeul din Chișinău și susținând că a depus mai demult acolo „o colecție geologică de câteva sute de (chiar peste 1000) de eșantioane” și că mai are „o însemnată colecție”, pe care se obligă să o dăruiască Muzeului

²¹ ANR F. MIPC, d. 565, f. 9.

²² ANR F. MIPC, d. 566, f. 5.

²³ *Teodor Porucic* (1878, în com. Baxani, jud. Soroca - 1954, Chișinău) – savant, geolog și geograf, arheolog, muzeograf și director al Muzeului Național de Istorie Naturală din Chișinău din 10 iulie 1931 până la 1 februarie 1932. Absolvent al școlii din s. Hlinoia, județul Bălți (1889), al Școlii Duhovnicești de la Edineț (1893) și a Seminarului teologic din Chișinău (1900). În Autobiografia sa, redactată în anul 1946 pentru a fi angajat în calitate de cercetător științific la Baza Moldovenească a Academiei de Științe a URSS, scrie că în anul 1900, „pentru a evita deportarea în legătură cu activitatea în cercurile revoluționare din orașul Chișinău”, a plecat la București, unde a urmat studii la Facultatea de Fizică și Matematică a Universității din București, pe care a absolvit-o în anul 1907. A fost angajat în calitate de geolog la Institutul de Geologie din București (1906-1914), iar în 1914 a revenit la Chișinău, fiind angajat în calitate de hidrogeolog și pedolog la Zemstva Gubernială din Basarabia până în anul 1918. În perioada 1918-1920 a activat în calitate de geolog și hidrogeolog al Basarabiei în cadrul Ministerului Industriei și Comerțului al României, iar în anii 1920-1924 a predat pedologie la Școala Națională de Viticultură din Chișinău. Profesor de pedologie la Academia Agricolă din Cluj (1925-1931), după care a ocupat postul de director al Muzeului Național din Chișinău (1931-1932) și apoi pensionat. În anii 1932-1940 a fost redactor al revistei *Viața Basarabiei*. Colaborator al Stației Hidrometeorologice din Chișinău (1940-1941). Angajat la Muzeul Național de Istorie (1941-1944). După reocuparea Basarabiei de către sovietici (de la 1 noiembrie 1944) a fost angajat cercetător științific superior în sectorul de geologie al Bazei Moldovenești a Academiei de Științe a URSS (*Arhiva Științifică Centrală a AȘM*, F. 59, inv. 1, d. 1, ff. 2-18).

după numirea sa. Teodor Porucic își asumă că va dezvolta „o largă activitate pentru întărirea culturii române în Basarabia” și asigură ministerul că are „putința” să dezvolte muzeul „fără mari cheltuieli”, pentru a-i conferi acestei instituții „adevăratul rol de muzeu național”²⁴.

Teodor Porucic, geolog, specialist în geografie și geologie, colecționar renumit de antichități și minerale, și-a dorit acest post încă din anul 1921, fapt comunicat lui Paul Gore²⁵, directorul de atunci al Muzeului din Chișinău. După cum susține muzeograful Elena Ploșniță, Teodor Porucic obținuse promisiunea lui Paul Gore de a stăruii pe lângă ministerul de resort pentru a-i obține postul²⁶, dar, la demisia sa în anul 1931, Paul Gore nu l-a recomandat pe Porucic²⁷, iar postul i-a revenit Albinei Ostermann, care a deținut interimatul până la numirea lui Nicolae Florov.

Deși șeful Direcției învățământul superior al Ministerului Instrucțiunii Publice și al Cultelor invocă articolul 20 din Regulamentul Muzeului Național de Istorie Naturală din Chișinău, informând că „funcțiunea de Director al Muzeului nu poate fi încredințată decât, în baza unui concurs, persoanelor cari posedă titlul de doctor în științi și care au produs lucrări științifice de specialitate”²⁸, iar, pe de altă parte, prezintă ministrului mai multe materiale care compromiteau autoritatea morală și profesională a lui Teodor Porucic²⁹, Ministerul, condus de Nicolae Iorga, aprobă numirea lui Teodor Porucic, care

²⁴ ANR F. MIPC, d. 565, f. 14.

²⁵ Paul Gore (1875-1927) – director al Muzeului din Chișinău în anii 1909-1913 și 1918-1921.

²⁶ Elena Ploșniță. Contribuții la istoria muzeografiei basarabene – savantul Teodor Porucic. In: *Tyragetia*. Serie nouă. 2021, nr. 2(30), p. 338. Probabil, Paul Gore nu l-a recomandat pe Teodor Porucic din cauza disensiunilor pe care le-a avut cu cel din urmă în anul 1921, când Teodor Porucic a acționat în judecată Muzeul să-i fie restituite o parte din colecțiile donate, Muzeul respingându-i cererea. Cererea lui Porucic a fost respinsă și de Tribunalul din Chișinău, Teodor Porucic fiind condamnat să plătească Muzeului cheltuielile procesuale (ANR F. MIPC, d. 565, f. 31).

²⁷ Probabil, Paul Gore a fost dezamăgit de comportamentul lui Teodor Porucic și nu l-a mai recomandat pentru a-i succeda în postul de director al Muzeului din Chișinău din cauza disensiunilor legate de cererea lui Teodor Porucic de a i se restitui colecțiile pe care le-a dăruit anterior muzeului și de faptul că a acționat în judecată Ministerul Cultelor și Artelor și Muzeul din Chișinău în 1921. Cererea lui Porucic a fost respinsă și de Tribunalul din Chișinău, Teodor Porucic fiind condamnat să plătească Muzeului cheltuielile procesuale (ANR F. MIPC, d. 565, f. 31).

²⁸ Arhivele Naționale ale României, Fondul Ministerului Instrucțiunii Publice și al Cultelor, d. 565, f. 215.

²⁹ În ordinea documentelor care vizează numirea lui Porucic în postul de director al Muzeului Național de Istorie Naturală din Chișinău se conține și o scrisoare elaborată de Roman Stere, directorul Școlii naționale de Viticultură din Chișinău la 14 februarie 1923, prin care cel din urmă solicită Directorului General al Agriculturii să identifice altă persoană, căreia să i se încredințeze predarea disciplinei pe care o predă Teodor Porucic la această școală, or, menționează directorul Stere, „În nenumărate rânduri, am avut plângeri din partea elevilor cum că, datorită felului D-lui PORUCIC de a preda, orele D-sale sunt pentru ei numai o pierdere de vreme, pentru că nu înțeleg nimic din explicațiile S-sale, că le pretinde lucruri imposibile de îndeplinit, ca de pilda: să-și întocmească singuri cursuri de agrogeologie și pedologie, pentru că tratatul D-lui Profesor SIMIONESCU nu-i bun de nimic, iar pe D-sa nu-l pot înțelege din pricina prea marii depărtări între elevi și D-sa care a citit milioane de cărți” etc. (Arhivele Naționale ale României, Fondul Ministerului Instrucțiunii Publice și al Cultelor, d. 565, f. 32).

nu deținea vreun titlu științific, în postul de director prin delegație la Muzeul Național de Istorie Naturală din Chișinău din ziua de 10 iulie 1931³⁰.

Aflăm dintr-o telegramă trimisă de Nicolae Florov pe adresa Ministerului Instrucțiunii Publice și al Cultelor că Teodor Porucic s-a prezentat la Muzeul Național de Istorie Naturală din Chișinău în după amiaza zilei de 13 iulie 1931, pentru a-și prelua postul, și, fără a avea încă ordinul ministrului, i-a cerut celui dintâi „predarea muzeului fără forme legale”³¹, susținând, totodată, că „până se vor face lucrările premergătoare pentru predarea muzeului, va sosi și ordinul de numire”³². Ba mai mult, susține într-o notă profesorul Florov, Teodor Porucic i-a propus să întocmească un proces-verbal de predare a muzeului, pe care să-l semneze ambii, după care „să se verifice averea muzeului”. Pentru că vechiul director nu înțelegea „cum o avere poate să fie dintâiu predată și apoi verificată” și nu a semnat procesul-verbal pe care i-l cerea Porucic, a doua zi, pe 14 iulie 1931, noul director se adresează Serviciului Instrucțiunii și al Cultelor din Chișinău, cerându-i autorității respective să ia „măsurile necesare urgent pentru asigurarea averei și arhivei Muzeului și pentru executarea ordinului” prin care a fost numit în post, or „D-l N. FLOROV nu dorește să îl execute”³³. Pentru a se asigura că intră în postul de director cât de repede, Teodor Porucic expediază și Ministerului Instrucțiunii Publice și al Cultelor o telegramă cu un conținut similar, invocând faptul că „Florov refuză să execute ordinul” și cere intervenția autorității naționale³⁴.

În același timp, conștient de faptul că „averea muzeului costă multe milioane” și că pentru intrarea în funcție a noului director este procedural corect să se facă o predare a bunurilor în limitele legale, profesorul Florov, intimidat de „purtarea nedemnă pentru o instituție științifică” a lui Teodor Porucic, de „deranjul extraordinar” pe care acesta „l-a introdus în viața muzeului”³⁵ și de reclamațiile depuse de cel din urmă la mai toate autoritățile statului locale și naționale, solicită telegrafic Ministerului de resort să delegheze „de urgență un inspektor în prezența kăruia să se fakă predarea muzeului conform legei”³⁶ și, fără a aștepta răspunsul ministrului, pleacă într-o delegație la București, pentru a discuta direct cu Ministrul Instrucțiunii Publice, Cultelor și Artelor despre situația creată la Muzeul din Chișinău. Deși raportul cu privire la predarea Muzeului fusese întocmit și predat de Nicolae Florov către Inspectoratul școlilor din Basarabia³⁷, iar noul director insista să preia Muzeului cât

³⁰ ANR F. MIPC, d. 565, f. 14 vs.

³¹ ANR F. MIPC, d. 565, f. 15.

³² ANR F. MIPC, d. 565, f. 34.

³³ ANR F. MIPC, d. 565, f. 33.

³⁴ ANR F. MIPC, d. 565, f. 14.

³⁵ ANR F. MIPC, d. 565, ff. 72-72 vs.

³⁶ ANR F. MIPC, d. 565, ff. 72 vs.

³⁷ ANR F. MIPC, d. 565, f. 30.

mai repede, osteneala lui Teodor Porucic de a intra în funcție fusese oprită printr-o telegramă a Ministrului din 21 iulie 1931, prin care i se recomanda să aștepte sosirea delegatului Ministerului, în prezența căruia se va proceda la primirea averii Muzeului³⁸. Activitățile de transmitere a instituției au demarat în prezența profesorului Agricola Cardaș³⁹, delegat al Ministerului Instrucțiunii Publice, iar toate procesele verbale au fost semnate la 27 iulie 1931. În referatul depus la minister la 8 august 1931, profesorul Cardaș menționa că „predarea și primirea [Muzeului – *n.n.*] s-a făcut în perfectă regulă, cu procesele verbale pe secțiuni”, toate fiind semnate „față fiind întregul personal al acestui Muzeu”, și recomanda să se ceară de urgență „Muzeului să trimeată la Minister toate actele încheiate, precum și rapoartele de gestiune a fondurilor încasate ca subvenții de pe la alte instituțiuni locale, pentru a fi supuse verificării contabilității Ministerului”, or, susținea profesorul Cardaș, în contextul „purtării care o manifestă permanent Dl. Porucic față de Dl. profesor universitar N. Florov, șicane, reclamații pe la poliție, pe la Administrația Financiară etc., suntem de părere [...] că s-ar putea pierde pe la noul director acte din acele dosare, de care Dl. profesor Florov este răspunzător”⁴⁰. Totodată, delegatul ministerului apreciază „frumoasa activitate a profesorului N. Florov la acest muzeu național”, crede că „Domnia Sa merită mulțumirile onoratului minister sau chiar „Răsplată muncii pentru școală”⁴¹ pentru „râvna lui pentru îmbogățirea muzeului și faima ce i-a creat” și încheie pesimist, susținând că „cu greu Muzeul din Chișinău va atinge ce a atins cu profesorul Florov”⁴².

Cu toate acestea, la puțin timp după intrarea în funcție, noul director informa Ministerul Instrucțiunii Publice și al Cultelor că, după predarea muzeului, a procedat la „examinarea amănunțită a situației Muzeului” și a găsit „o stare de lucruri care lasă mult de dorit: Portretul M.S. Rejelui lipsește, colecțiuni neîngrijite și ținute fără vreun sistem chibzuit; secția națională lipsește, din personal nimeni nu știa ce atribuțiuni are; biblioteca românească slabă și ținută mai la dos; mobilierul hodorojit și cere multe reparațiuni; clădirea cere multe reparațiuni”⁴³. Mai mult decât atât, Teodor Porucic anunță Inspectoratul General de Poliție Chișinău, la 10 august 1931, că fostul director Florov ar fi profitat de anumite împrejurări și a dat în primire „imensa avere” fără niciun inventar adus în ordine⁴⁴. Totodată, susținea semnatarul, Nicolae Flo-

³⁸ ANR F. MIPC, d. 565, ff. 17-18.

³⁹ *Agricola Cardaș* (3 octombrie 1883, Galați – 30 octombrie 1955, Iași) – biolog, agronom și publicist, creatorul învățământului mediu de zootehnie și al Centrului universitar de zootehnie din Iași.

⁴⁰ ANR F. MIPC, d. 565, f. 29.

⁴¹ Medalia „Răsplata muncii pentru construcții școlare” avea 3 clase (I, II și III din metal aurit, argintat sau bronz - conform Decretului Regal din 1 mai 1923).

⁴² ANR F. MIPC, d. 565, f. 29 vs.

⁴³ ANR F. MIPC, d. 565, d. 565, f. 30.

⁴⁴ ANA DGAN, F. 680, inv. 1, d. 3461, f.31.

rov a luat cu el o însemnată cantitate de imprimate (cărți și hărți), colecțiuni, manuscrise. În acest sens, Teodor Porucic solicită percheziții amănunțite la locuința lui Nicolae Florov, care se afla în clădirea Liceului de fete „Principesa Natalia Dadiani”, unde soția sa, Ludmila⁴⁵, fiica preotului Alexandru Popovschi, ocupa postul de director.

Cu intenția de „a face ordine” la muzeu, chiar a doua zi, la 11 august 1931, directorul Porucic a înaintat o nouă adresă Inspectoratului General de Poliție Chișinău⁴⁶ cu acuzații împotriva lui Nicolae Florov. De această dată, noul director al muzeului susținea că fostul director a angajat sau a tolerat în funcții la muzeu patru angajați, supuși străini, cu anumite „păcate” față de putere: era vorba despre Albina Ostermann, Ivan Danilov, Ian Iozwiak, Nikolai Hlîstov. Primii trei, informa Teodor Porucic, „nu inspiră încredere”⁴⁷, iar Nikolai Hlîstov ar fi fost ofițer în regimentul 11 Vologda, care „l-a avut ca șef pe răposatul rege Carol I”, precizând, totodată, că el ar fi fost angajat la Muzeu în urma intervenției generalului Alexandru Averescu⁴⁸. De asemenea, în denunțurile sale, directorul Porucic făcea referință și la faptul cu unii angajați ai Muzeului sunt „anti-români”, menționând printre aceștia pe Nicolai Zubovschi, Victoria Dolgaliova, care, împreună cu Albina Osterman, i-ar fi sabotat activitatea și ar fi provocat șicane. Autorul sesizării lasă să se înțeleagă că acțiunile persoanelor menționate ar fi fost făcute cu știința lui Nicolae Florov. Pentru a se asigura de succesul întreprinderilor sale de „a îndrepta lucrurile la muzeu”, Teodor Porucic completa denunțurile pe care le depunea la Inspectoratul General de Poliție Chișinău cu cereri, plângeri și alte adrese către Ministerul Instrucțiunii Publice, așa precum este scrisoarea din 31 august 1931, prin care solicită ministrului să dispună a pensiona „cât mai curând posibil, în vederea bunului mers al serviciului”, pe Albina Osterman, pentru că „este supusă streină”, iar „necunoașterea limbei române și lipsa de cultură nu permit ca ea să fie de folos”, pe Nikolai Zubovschi - „din cauza atitudinii sale dubioase” și pentru că „a agitat energic, deși pe ascuns, contra stăpânirii române”⁴⁹. Apoi atacurile lui s-au îndreptat împotriva geologului Maria Pocora, pe care a învinuit-o că „este în serviciul sovietelor” și „adesea lipsește de la serviciu, pentru ca să-și vadă gospodăria de la țară (două moșii și două loturi)”, împotriva preparatorului Vera Bezval, care, pur și simplu,

⁴⁵ AN SJA Iași, F. Institutul Agronomic Iași, Serviciul personal, d. 1/1904, f. 3, 50.

⁴⁶ ANA DGAN, F. 680, inv. 1, d. 3461, f.32.

⁴⁷ În anul 1898, Carol I al României a fost în vizită la Sankt-Petersburg. În timpul vizitei, în semn de înaltă apreciere, regelui i s-a oferit onoarea să comande Regimentul nr. 18 de infanterie Vologda, care a participat la asediul Plevnei (1877). În anul 1903 o delegație a acestui regiment a fost invitată la București.

⁴⁸ În programul vizitei orașului Chișinău, prevăzută pentru data de 28 aprilie 1926, a generalului Alexandru Averescu, pe atunci prim-ministru al României, a fost inclusă și vizita Muzeului. Pentru detalii: ANA DGAN, F. 339, inv. 1, d. 515, 19 file.

⁴⁹ ANR F. MIPC, d. 565, d. 565, ff. 34, 64.

„trebuie să fie scoasă la pensie”⁵⁰ În cele câteva luni cât a ocupat postul de director, Teodor Porucic a trimis ministerului nenumărate petiții prin care încerca să elibereze din funcții sau să pensioneze forțat persoane, care nu i-au arătat loialitate sau care nu îndeplineau ordinele contradictorii. Considerăm că excesul de zel al noului director era determinat de faptul că persoanele pe care le-a avut în vedere în denunțurile și cererile menționate mai sus nu i-au acceptat comportamentul și metodele prin care i-a cerut directorului Florov să plece din funcție, dar nici atitudinea pe care a manifestat-o față de angajați chiar din primele zile când s-a prezentat la muzeu. Atitudinea reticentă a personalului muzeului față de Teodor Porucic este consemnată chiar de acesta. Într-o notă adresată Ministrului, Porucic susține că „personalul, deși era politicoș cu mine, dar mă sabota și nicio dispozițiune de a mea nu execută”⁵¹. Mai mult decât atât, persoanele vizate în denunțurile lui Porucic și cererile lui de pensionare sunt tocmai angajații care au depus declarații în susținerea profesorului Florov și au semnat procese-verbale prin care probau comportamentul decent și în limitele legii ale lui Nicolae Florov și abuzul de putere manifestat de Teodor Porucic în procesul de preluare a postului de director al Muzeului din Chișinău⁵².

În afară de aceasta, secretarul general al Ministeriatului Basarabiei a confirmat faptul că atunci „... când a fost delegat ca director al muzeului, [Teodor Porucic – *n.n.*], prin lipsa de tact și urbanitate cu care a tratat personalul muzeului, a reușit să indispună pe aproape toată lumea, iar actele la care s-a dat adesea, pentru a face șicane acestora, l-au disqualificat ca director atât în fața personalului muzeului, cât și în opinia publică din Chișinău”⁵³, iar în tabelul de personal, pe care îl anexează scrisorii adresate Ministerului Instrucțiunii, Cultelor și Artelor înscrie caracteristici umane și personale ale angajaților care contestă toate „păcatele” incriminate unor angajați de Teodor Porucic, pentru ca să obțină destituirea lor din post.

Pentru a conferi cât mai multă rezonanță publică „luptei” sale pentru „îndreptarea lucrurilor la Muzeu”, la 15 octombrie 1931, directorul Porucic dispune publicarea articolului „Cazul muzeului din Chișinău” în ziarului „Universul”⁵⁴, în care se făcea referință la trei persoane denunțate anterior poliției de directorul Porucic: Ian Iozwiak, supus polonez, Ivan Danilov, supus rus venit de peste Nistru, și Dolgoroski, de asemenea, supus rus, refugiat. Autorul articolului se arăta indignat de faptul că „toți (cei menționați – *n.n.*) locuiesc în clădirile muzeului, în timp ce directorul (Teodor Porucic) și intendentul muzeului, ambii moldoveni, nu pot avea locuință din cauza străinilor aces-

⁵⁰ ANR F. MIPC, d. 565, d. 565, ff. 230-230 vs.

⁵¹ ANR F. MIPC, d. 565, d. 565, f. 30.

⁵² ANR F. MIPC, d. 565, d. 565, f. 40.

⁵³ ANR F. MIPC, d. 565, d. 565, ff. 274.

⁵⁴ ANA DGAN, F. 680, inv. 1, d. 3461, f. 36.

tora...”⁵⁵. Fără îndoială, articolul este scris de Porucic sau de cineva instigat de acesta, or problema locativă fusese abordată de directorul Porucic chiar peste câteva zile de la numirea sa în post: într-un raport, redactat pe numele Ministrului Instrucțiunii Publice despre starea de lucruri la Muzeul din Chișinău, recomandă autorității statului „să dispună să înceteze cât mai repede orice influență a Dlui Florov asupra lucrărilor Muzeului, ordonându-i urgent evacuarea locuinței de o are în Muzeu, căci el are locuință la liceul Dadiani din Chișinău”⁵⁶. Chiar dacă era departe de autoritatea pe care și-o căpătase profesorul și directorul Nicolae Florov, noul director își dorea toate meritele, privilegiile, avantajele și autoritatea pe care le avusese cel dintâi. Fără a deține vreun titlu științific și fără o autoritate recunoscută în știință, Teodor Porucic cere Ministerului Instrucțiunii Publice și al Artelor la 20 august 1931 să-l confirme și în postul de șef al Laboratorului Muzeului Național din Chișinău, menționând „dupe cum a funcționat și fostul director al Muzeului Dl N. Florov”, doar că autoritatea de stat îi refuză tacticos, pe motivul că bugetul muzeului nu prevede un asemenea post⁵⁷.

La 11 august 1931, Teodor Porucic depune la poliție încă un denunț, prin care îl acuză pe Nicolae Florov, de această dată, „că se află în serviciul sovietelor”, susținând că cel din urmă i-ar fi spus, în ziua de 13 iulie 1931, că nu recunoaște ordinul de demitere dat de Ministerul Instrucțiunii Publice și că ar fi criticat administrația română, aducându-i „o cascadă de aprecieri jignitoare”⁵⁸. Acuzațiile lui Teodor Porucic nu se opresc aici. Noul director raportează Ministrului Instrucțiunii Publice că Pavel Florov angajase la muzeu numai ruși, majoritatea cărora nu știu românește, că „caută să mențină o situație care nu este favorabilă culturei naționale” și că i-ar fi spus că nu va „lăsa Muzeul pe mâna canaliilor de români”⁵⁹. La 30 august 1931 mai trimite o scrisoare Ministerului Instrucțiunii, în care, mânat de „grija organizării muzeului pe baze naționale și raționale”, îl acuză din nou pe Nicolae Florov că ar fi transformat Muzeul Național din Chișinău într-o „cetate rusească” și că „lucrează în continuare contra intereselor statului”, că „ține contact neînțecat cu funcționarii ruși ai Muzeului, cărora caută să le inspire dispreț față de mine și să le întărească ideea că el foarte curând se va reîntoarce înapoi la Muzeu” și multe alte neadevăruri, așa cum s-a demonstrat mai târziu⁶⁰.

Totodată, Porucic anunță poliția că, revenind la Muzeu a doua zi după preluarea postului de director, ar fi observat că din Cancelarie lipsesc mai multe lucruri, Cancelaria fiind „pe jumătate goală”. În momentul în care a

⁵⁵ ANA DGAN, F. 680, inv. 1, d. 3461, f. 35.

⁵⁶ ANR F. MIPC, d. 565, d. 565, f. 54-1.

⁵⁷ ANR F. MIPC, d. 565, d. 565, f. 54 vs.

⁵⁸ ANA DGAN, F. 680, inv. 1, d. 3461, f. 33.

⁵⁹ ANR F. MIPC, d. 565, d. 565, f. 54-1.

⁶⁰ ANR F. MIPC, d. 565, d. 565, f. 90-90vs.

luat cheia să încuie încăperea, Florov nu i-a permis, iar soția lui i-ar fi zis în rusă „aici eu sunt stăpână, e locuința mea”⁶¹. De fapt, martorii scenei descrise mai sus de Porucic (Albina Ostermann, Nicolae Zubovschi și Maria Pocora) au declarat, sub semnătură, că Porucic ar fi intrat el singur în mizeu la 14 iulie 1931 (adică înainte de a prelua muzeul), după care a încuiat biroul directorului și a luat cheia, susținând că el „este stăpân pe Muzeu și cheia nu o poate restitui”⁶².

În aceeași ordine de idei, Teodor Porucic a transmis Inspectoratului de Poliție Chișinău câteva scrisori dintr-o corespondență pe care a purtat-o Nicolae Florov cu doctorul din Kiev Ernst Sander (Zander) în perioada octombrie-noiembrie 1928, găsite de cel dintâi după preluarea directoratului în Cancelaria Muzeului. Într-una dintre scrisori, Nicolae Florov solicita lui Ernst Sander să intervină pe lângă administrația Universității din Kiev pentru un act (certificat) care să confirme faptul că Facultatea de Fizică și Matematică a acestei universități i-a conferit lui Nicolae Florov, în martie sau aprilie 1918⁶³, titlul de privat-docent⁶⁴. Solicitantul insista ca în acel act să fie menționat că el este originar din Basarabia, și nu că a fost „cetățean al Basarabiei”⁶⁵. La fel, Nicolae Florov îl anunța pe Ernst Sander ca i-a făcut două transferuri de bani (unul de 32 dolari și altul de 10 dolari)⁶⁶, pentru ca cel din urmă să achite serviciile de secretariat, de traducere și altele aflate în legătură cu elaborarea actului cerut. Punând accentul pe mențiunea referitoare la bani, Teodor Porucic intenționa, de fapt, să provoace suspiciuni asupra autenticității diplomei care îi atribuia calitatea de docent lui Nicolae Florov. A fost emisă presupunerea că, de fapt, diploma ar fi aparținut altei persoane, omonimă lui Nicolae Florov, persoană care ar fi activat în aceeași perioadă și la aceeași instituție. Investigațiile întreprinse de către poliție nu au reușit să elucideze cazul.

Nu s-au putut obține informații nici despre o altă întâmplare ce ar fi avut loc în anul 1918, când Florov, împreună cu mai mulți moldoveni, a încercat să treacă ilegal Nistrul și, fiind urmăriți, au fost omorâți toți, doar Florov cu soția au scăpat.

Referitor la perioada în care s-a aflat la Kiev, într-un certificat ce poartă girul Ministerului Educației Naționale, Cultelor și Artelor, eliberat pentru fișa de pensionare a profesorului Nicolae Florov, este menționat că acesta, de la

⁶¹ ANA DGAN, F. 680, inv. 1, d. 3461, f. 33.

⁶² ANR F. MIPC, d. 565, f. 40.

⁶³ Astăzi: Universitatea Națională „Taras Șevcenko” din Kiev.

⁶⁴ *Privatdozent* - post didactic, introdus în universitățile din Imperiul Rus în 1843 printr-un decret al Ministerului Învățământului Public, care permitea cadrelor didactice netitulare să predea lecții în universități, după ce și-au prezentat teza de doctor în științe.

⁶⁵ În original „гражданин Бессарабии”.

⁶⁶ Ținând cont de inflația dolarului în timp, 32 de dolari din anul 1928 ar echivala cu 515 \$ în 2022, respectiv 10 dolari (1928) ar fi circa 161 dolari în 2022. Calculat conform: <https://www.dollartimes.com/inflation/inflation.php?amount=1&year=1928>

Diploma nr. 62 de doctor în științe ale naturii, eliberată lui Nicolae Florov de Universitatea din Iuriev la 19 martie 1905. Sursa: Державний Архив міста Києва, Ф. 16, оп. 465, справа 4822, сс. 34, 56.

1 august 1910 și până la 1 octombrie 1910 a fost angajat pe post de profesor titular la Liceul de fete „Levandovski” din Kiev. Iar în perioada 1 octombrie 1914 – 1 octombrie 1915 a activat în cadrul Universității din Kiev în calitate de asistent suplinitor în cadrul Laboratorului Agronomic. Apoi, până la 1 octombrie 1918 a fost asistent titular la Facultatea de Fizică și Matematică din cadrul aceleiași instituții, iar din 21 mai 1918 i s-a aprobat cursuri la universitate în calitate de privat-docent în agronomie⁶⁷.

Campania de denigrare a profesorul Florov, demarată de Teodor Porucic din momentul numirii sale în funcția de Director al Muzeului Național de Istorie Naturală din Chișinău prin tot felul de reclamații la diferite autorități fiscale, administrative, polițienești și judiciare – inclusiv învinuirea că Nicolae Florov ar fi sustras ordonanțele emise de Directoratul învățământului din

⁶⁷ AN SJA Iași, F. Institutul Agronomic Iași, Serviciul personal, d. 1/1904, f. 32, 55, 57. Sursa nu menționează unde a fost angajat Nicolae Florov în perioada 1 octombrie 1918 – 15 iunie 1921.

Basarabia cu privire la salariile personalului Muzeului din Chișinău sau că ar fi încasat sume de bani care nu i se cuveneau, acuzații pe care profesorul Florov trebuia să le infirme prin probe concludente (și le-a probat⁶⁸), or noul director intervenise, în acest sens, la Administrația Financiară Chișinău și la poliția locală – a produs indignarea mediului academic românesc. Profesorul Agricola Cardaș, care menționa că „profesorul Florov a predat muzeul în plină strălucire și cu mondial renume științific”, întreba, în septembrie 1931, Ministerul Instrucțiunii Publice „cum se poate ca acest Domn asistent dela Școala Superioară de Agronomie Cluj să se poarte atât de puțin normal cu un domn profesor universitar. Dar ce impresie face în public intervenția polițienească cerută de omul acesta în chestiunea cu administrarea muzeului?”⁶⁹. Iar rectorul Academiei de Înalte Studii Agronomice din Cluj se arăta indignat de faptul că s-a informat din ziare că domnul Teodor Porucic, care nu deține niciun titlu științific, a fost numit directorul Muzeului național de Istorie Naturală din Chișinău⁷⁰. Corpul Agronomic din Chișinău, de asemenea, s-a arătat afectat de atmosfera în care este pus Nicolae Florov de către directorul Porucic prin corespondența obsesivă, nesfârșită și inutilă cu diferite instituții publice și insinuările lipsite de temei și cere lui Nicolae Florov să „tragă la răspundere în justiție pe autorul insinuărilor”⁷¹.

Comunitatea academică era îngrijorată de invazia de denunțuri calomnioase, insinuări orientate împotriva profesorului Florov, dar și de direcția de dezvoltare a Muzeului din Chișinău imprimată de directorul Porucic, inclusiv în proiectele de buget pe care le-a transmis Ministerului Instrucțiunii Publice și al Artelor de la București. Astfel, proiectând bugetul Muzeului pentru anul 1932, directorul Porucic îl redusese la 990 000 lei și se lăuda că a făcut economii mari, în comparație cu Nicolae Florov, care revendicase un buget de 1 514 500 lei în anul precedent. Totodată, noul director indica și categoriile de cheltuieli pe care le-a redus prin „desființarea stațiunii meteorologice, zisă „Centrală a Basarabiei”, prin desființarea posturilor de calculator, fochist, chimist, conservator, meteorologi și două posturi de servitori”, pe care le considera „dăunătoare” activității muzeului, „puțin folositoare”, „inutile” sau „nefolositoare”⁷². Posturile, propuse de Porucic spre lichidare, întâmplător sau nu, erau ocupate de persoanele pe care s-a străduit să le elibereze din funcție sau să le pensioneze: Albina Osterman – conservator, activitatea căreia era considerată „dăunătoare” activității muzeului, atitudinea ei față de statul român fiind apreciată ca una „foarte dușmănoasă”; Nicolae Zubovschi – chimist, care „nu e de folos” muzeului, după părerea noului director, și care a fost

⁶⁸ ANR F. MIPC, d. 565, d. 565, ff. 325-328.

⁶⁹ ANR F. MIPC, d. 565, d. 565, ff. 72-72 vs.

⁷⁰ ANR F. MIPC, d. 565, d. 565, f. 74.

⁷¹ ANR F. MIPC, d. 565, d. 565, f. 347.

⁷² ANR F. MIPC, d. 565, d. 565, f. 284.

etichetat drept „comunist”; Victoria Dolgaliova – secretară, a cărei activitate era apreciată ca una „dăunătoare”, Nicolae Hlîstov – fochist, Ivan Danilov – servitor „inutil”, cu o atitudine „foarte suspectă” față de statul român și alții. Astfel, pe lângă răfuiala cu susținătorii vechiului director, Teodor Porucic, de fapt, lichida anumite sectoare de activitate ale Muzeului, distrugând tot ce a construit timp de un deceniu Nicolae Florov. În acest context, inspectorii Ministerului Instrucțiunii Publice subliniau, în decembrie 1931, că „instituția nu prezintă o organizare, care să-i arate caracterul special, dacă adică e muzeu regional, științific, etnografic etc. și secțiile bine determinate ce cuprinde”⁷³. Tot în decembrie 1931, deputații județului Lăpușna se adresează Ministrului Instrucțiunii Publice, alarmați de faptul că „în prezent această atât de frumoasă și utilă instituție [Muzeul Național de Istorie Naturală din Chișinău – *n.n.*], cu un trecut glorios de muncă și lucrări științifice, merge spre grabnică ruină. Laboratoarele științifice au încetat a mai funcționa. Localul este lipsit de lumină, combustibil și îngrijirea cea mai elementară. Colecțiile muzeului nu numai că nu mai pot fi completate, dar sunt pe punctul de a fi împrăștiate. Chiar atmosfera de calm, necesară unui institut științific serios, este mereu tulburată de diferite scandaluri ce se ivesc între noua direcție și personal și care adesea se termină prin intervenția poliției sau a parchetului. [...] – toate acestea se datorează noului director d-l Șt. Porucic, care lasă mult de dorit” și cer întreprinderea unor măsuri pentru reglementarea situației⁷⁴.

Amploarea acestui „război” al intelectualilor de la Chișinău a sesizat Ministeriatul Basarabiei, autoritate de curând constituită, secretarul de stat al acestui ministeriat adresând o scrisoare Ministrului Instrucțiunii Publice și al Culturii, în care susține că „... prin cercetările făcute în ultimele 2 luni, am ajuns la convingerea că actualul director al muzeului nu corespunde câtuși de puțin misiunii sale” și propune „grabnica sa înlocuire cu un director destoinic, bine reputat și cu suficiente garanții că va lucra cu spor pentru acest muzeu de o mare importanță pentru Basarabia [...], un conducător priceput, energic și cu tragere de inimă, pentru a-i putea da pe viitor dezvoltarea ce o merită acest Muzeu, cât și de reorganizarea completă cât privește personalul și localul cu anexele lui”⁷⁵.

În acest context, Ministerul Instrucțiunii Publice și al Cultelor a aprobat, la 23 septembrie 1931, un nou regulament al Muzeului, prin care instituția trecea sub conducerea Secției Agricole a Universității din Iași. Încercând să evadeze de sub conducerea Universității din Iași, Teodor Porucic susține că „textul regulamentului a fost alcătuit de profesorul Dl. Florov, astfel ca să fie apărut personalul rusesc al Muzeului”, menționând că acest personal era „de altfel,

⁷³ ANR F. MIPC, d. 565, d. 565, f. 84 vs.

⁷⁴ ANR F. MIPC, d. 565, d. 565, ff. 226-227.

⁷⁵ ANR F. MIPC, d. 565, d. 565, ff. 274-276, 228.

ilegal numit⁷⁶. Apoi ticluiește o nouă adresă pe numele Ministerului, prin care cere ca Muzeul Național de Istorie Naturală din Chișinău să treacă sub conducerea Universității din București, or, scrie directorul Porucic, „pe cât știu eu, Bucureștiul este centrul de cultură românească, iar Chișinăul – acest centrul al culturii rusești din țara noastră – ar trebui să treacă sub influența directă a Bucureștiului, nu a unui oraș provincial, cum ar fi Iași, cu toate că în Iași există universitate⁷⁷. Nefiind luată în serios această propunere a lui Teodor Porucic, ultimul mai face o încercare și expediază, la 5 octombrie 1931, o scrisoare pe adresa Ministerului Instrucției, Cultelor și Artelor, prin care arată că trecerea Muzeului sub administrația Secției Agricole a Facultății de Științe din Iași ar fi spre paguba instituției, „pentru că în această secție s-ar găsi persoane care fac opinia publică să creadă că se urmărește desființarea Muzeului⁷⁸”.

La 9 octombrie 1931, Ministrul Instrucțiunii Publice și al Cultelor dispune secretarului general al ministerului să redacteze o notă pe numele decanului Facultății de Științe din Iași, pentru ca acesta din urmă să inițieze concursul pentru ocuparea postului de director al Muzeului Național de Istorie Naturală din Chișinău. Iar la 20 octombrie 1931, decanul Facultății de Științe din Iași anunță ministerul că a creat comisia de concurs pentru ocuparea postului de director al Muzeului Național din Chișinău, aceasta fiind constituită din profesorii Universității din Iași: Alexandru Popovici, Ioan Borcea, Haralamb Vasiliu, Agricola Cardaș și Nicolae Florov, sub președinția lui Alexandru Popovici, și a fost fixată data de 20 noiembrie pentru ținerea concursului⁷⁹. Ulterior, în comisia de concurs va mai fi nominalizat un membru, și anume profesorul Mihai David, titular la Facultatea de Științe din Iași, or era nevoie ca din comisie să facă parte „și un membru specialist în etnologie⁸⁰”. Facultatea de Științe de la Iași a deschis concursul pentru ocuparea postului la 1 decembrie 1931, anunțând despre acest fapt ministerul printr-o telegramă⁸¹

Anunțat despre constituirea comisiei de concurs și fixarea datei de depunere a dosarelor, Teodor Porucic a cerut recuzarea profesorului Florov, dar, pentru că decanul Facultății de Științe din Iași nu a dat curs acestei cereri, directorul Muzeului din Chișinău se adresează Ministrului Instrucțiunii Publice și al Cultelor, solicitând să anuleze „orice hotărâre a acelei comisiuni în ce privește alegerea noului Director”, motivând prin imparțialitatea, rusofilia, lipsa de loialitate față de guvernul român, neprofesionalismul de care a dat dovadă în postul de director al Muzeului din Chișinău și alte „calități” insinuate profesorului Florov⁸².

⁷⁶ ANR F. MIPC, d. 565, d. 565, f. 294.

⁷⁷ ANR F. MIPC, d. 565, d. 565, ff. 304-304 vs.

⁷⁸ ANR F. MIPC, d. 565, d. 565, f. 184.

⁷⁹ ANR F. MIPC, d. 565, d. 565, f. 40.

⁸⁰ ANR F. MIPC, d. 565, d. 565, f. 219.

⁸¹ ANR F. MIPC, d. 565, d. 565, f. 229.

⁸² ANR F. MIPC, d. 565, d. 565, f. 293.

La 18 decembrie 1931, Ministrul Instrucțiunii Publice și al Cultelor solicită profesorului Alexandru Popovici să trimită de urgență la București „lucrările concursului pentru Direcția Muzeului din Chișinău cu recomandarea persoanei reușite, fiind urgent a rezolva criza acelei chestiuni”⁸³, această cerere indicând asupra încheierii concursului și existenței candidatului pentru post.

Astfel, s-a încheiat „războiul” celor doi directori ai Muzeului Național de Istorie Naturală din Chișinău, intelectualitatea dând dovadă de coeziune în fața ignoranței, inculturii și lipsei de profesionalism, acoperite și ascunse în spatele unor idealuri efemere și al unor scopuri pretențioase, dar egoiste.

Profesorul Nicolae Florov a profesat agrobiologie și la Catedra de Agrogeologie din cadrul Facultății de Științe Agricole a Universității Mihăilene din Iași⁸⁴ din primăvara anului 1931, iar în anul următor, împreună cu familia, s-a stabilit cu traiul la Iași. Soția lui, Ludmila Popovschi, și-a continuat cariera de profesor la un liceu de fete din Iași, iar fiica sa, Ina, a fost studentă la Secția Chimie Tehnologică a Facultății de Științe Agricole a Universității din Iași⁸⁵. În anul 1933, cu ocazia transferării facultății la Chișinău, Florov revine în Basarabia, directorul Iosif Lepși⁸⁶ permițându-i să locuiască în incinta Muzeului Național de Istorie Naturală.

A activat la Chișinău în cadrul Facultății de Științe Agricole până în anul 1940 și în toată această perioadă s-a aflat în vizorul Chesturii poliției municipiului Chișinău și a celei de la Iași. Pe lângă investigarea cazului autenticității diplomei, el a fost suspectat că ar fi simpatizant al forțelor politice de extremă stângă. Pe parcursul perioadei 1932-1936 au fost identificate mai multe persoane din cercul său de cunoștințe, împreună cu care se presupunea că desfășoară activitate ilegală. Printre aceștia era și conferențiarul universitar Ioan sau Ian Bucătaru. Conform rapoartelor poliției, pe lângă faptul că din fondurile bănești pe care le-a adunat pentru organizațiile democratice „a deșus suma de 60.000 lei a cărei destinație nu se cunoaște⁸⁷”, i se mai imputa că ar fi facilitat înscrierea la Facultatea de Științe Agricole din Chișinău a unor tineri cu viziuni „extremiste de stângă”, din care unii nu dețineau diplomă de bacalaureat.

Raportul Biroului Poliției de Siguranță din cadrul Chesturii Poliției Municipiului Chișinău, din 21 august 1936, face o analiză detaliată, pe cuprinsul a patru pagini, a învinuirilor aduse profesorului Nicolae Florov. Unul dintre

⁸³ ANR F. MIPC, d. 565, f. 565, f. 281.

⁸⁴ Astăzi: Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”.

⁸⁵ ANA DGAN, F. 680, inv. 1, d. 3461, f. 77-78.

⁸⁶ *Iosif Lepși* (1 septembrie 1895, Rădăuți, jud. Suceava -1966, București) – zoolog, geograf, muzeolog român, directorul Muzeului din 1932 până în vara anului 1940, și din 9 septembrie 1941 până în 1944. Pentru detalii: Sorin Geacu. Prof. dr. Iosif Lepși - Zoolog, geograf, muzeolog (1895-1966). In: *Buletin Științific. Revista de Etnografie, Științele Naturii și Muzeologie (Serie Nouă)*, 2006, nr. 4(17), pp. 190-214.

⁸⁷ ANA DGAN, F. 680, inv. 1, d. 3461, f. 69a.

studentii vizați, Alexandru Novodvorschi, era nepotul lui, pe care îl ajuta, deoarece era lipsit de mijloace. Cu un alt student, Nicolae Tabacopolov, se cunoșteau de la Iași, când respectivul „o curta pe fiica lui (Florov - *n.n.*)”. Referitor la conferențiarul menționat Ion sau Ian Bucătaru s-a constatat că, de fapt, numele lui era Iacob Bucătariu, originar din Șalvirii Vechi, județul Soroca, de profesie inginer tehnolog, iar la acel moment era asistent universitar la Laboratorul de chimie de pe lângă Facultatea de Științe Agricole din Chișinău. Despre cei 60.000 lei transferați s-a aflat că reprezentau dota în numerar, primită cu ocazia căsătoriei, pe care a depus-o la Oficiul Poștal pentru economii. Raportul în cauză făcea referință și la Agricola Cardaș, menționat mai sus, unul dintre cei care au implementat reforma agriculturii în Basarabia, iar, la acel moment, era profesor universitar la Facultatea de Științe Agricole din Iași, transferată apoi la Chișinău. Despre el în raport era menționat: „Din informațiile culese s-a stabilit că nu ar fi activat în vreo organizație subversivă și nu s-a observat să facă vreo politică în sânul facultății”⁸⁸.

După 28 iunie 1940, când sovieticii au ocupat teritoriile de est ale României – Basarabia și nordul Bucovinei –, Facultatea de Agronomie⁸⁹ din Chișinău a fost desființată. Profesorul Nicolae Florov s-a întors la Iași, unde a activat până la 1 noiembrie 1940, apoi a devenit profesor la Facultatea de Agronomie din Cluj, care, la acel moment, în urma ocupării parțiale a Transilvaniei, a fost evacuată și încadrată în structura Politehnicii din Timișoara. Aici, pentru că a atins limita de vârstă, a depus fișa de pensionare. Între timp, la 10 februarie 1941, Ministerul Educației Naționale, Cultelor și Artelor i-a eliberat „certificat spre a-i servi la aranjarea drepturilor la pensie”⁹⁰. Deoarece în fișa de pensionare, la calcularea stagiului de muncă, a fost inclusă și perioada în care profesorul Florov a activat în instituțiile care nu făceau parte din statul român, cererea de pensionare i-a fost respinsă. La 1 ianuarie 1942, Nicolae Florov s-a întors la Iași, continuându-și activitatea în cadrul Facultății de Agronomie de la Chișinău, de curând reînființată, dar care își ținea cursurile la Iași⁹¹. Prin Decizia nr. 223.195 din 20 octombrie 1943 a Ministerului Culturii Naționale și al Cultelor, „D(omnu)l Nicolae Florov, ..., se pune în retragere din oficiu, pe data de 31 decembrie 1943, pentru limita de vârstă, spre a-și regula drepturile la pensie...”⁹².

Pentru a obține cazierul juridic, necesar la întocmirea fișei de pensionare, profesorul Nicolae Florov trebuia să elucideze circumstanțele descrise în de-

⁸⁸ ANA DGAN, F. 680, inv. 1, d. 3461, f. 72v.

⁸⁹ În 1938 Facultatea de Științe Agricole și-a schimbat denumirea în Facultatea de Agronomie și împreună cu alte două facultăți au format Politehnica «Gh. Asachi» din Iași, sediul facultății rămânând în continuare la Chișinău.

⁹⁰ AN SJA Iași, F. Institutul Agronomic Iași, Serviciul personal, d. 1/1904, f. 33.

⁹¹ Ioan Vacaru-Opriș. Fragmente din istoria învățământului superior de zootehnie, pe meleaguri moldave. În: *Lucrări științifice*. Volumul 26. Zootehnie și Biotehnologii. Chișinău. 2010, p. 11.

⁹² AN SJA Iași, F. Institutul Agronomic Iași, Serviciul personal, d. 1/1904, f. 43.

nunțurile din anul 1931. Între timp, directorul Muzeului Iosif Lepși a sesizat Ministerul Instrucțiunii Publice să intervină pentru clarificarea situației în jurul lucrurilor pe care și le-ar fi însușit fostul director Florov. Printr-o adresă către Nicolae Zamfirescu, decanul Facultății, Nicolae Florov roagă a se „lua măsuri pentru tranșarea acestei chestiuni și lichidarea corespondenței provocate de ea ...”⁹³. În continuare, semnatarul arată că subiectul manuscriselor pe care, chipurile, le-ar fi luat de la Muzeu, este unul fals, deoarece muzeul nu a avut în colecțiile sale până la acel moment asemenea documente. Diverse obiecte, cum ar fi un dinte de dinotieriu, specimene de sol au fost toate inventariate în anul 1931 în procesul de predare a Muzeului către Teodor Porucic și lăsate documentar Muzeului. Câteva hărți, întocmite înainte de anul 1918 de către Statul Major al armatei ruse, au fost obținute prin efortul personal de la diverse instituții și are nevoie de aceste hărți, pentru a-și continua activitatea de cercetare. Mai ales că a trecut pe aceste hărți datele cercetărilor sale demarate încă în anul 1921 și, drept urmare, solicita să fie scoase din inventar și trecute la material consumat. Totodată, profesorul Florov a arătat că patru hărți ale României, una a Basarabiei, o hartă geologică a Poloniei și 12 planșe urma să le restituie, dar atunci când va termina o cercetare pentru care aceste hărți îi trebuie. Profesorul Florov confirmă că a luat din fondurile Muzeului șapte volume de carte pe care le-a transmis studenților, iar aceștia încă nu i le restituiseră.

Dosarele identificate și consultate în arhivele naționale de la Chișinău, Iași și București, precum și cele din arhiva Universității din Kiev și a Arhivei de Stat a orașului Kiev și informațiile culese în legătură cu relația dintre profesorul Nicolae Florov și poliția din Chișinău și Iași, relație stabilită prin „contribuția” lui Teodor Porucic, ne permit să descifrăm unele aspecte ale problemei cercetate.

Astfel, după aproape 10 ani de directorat la Muzeul Național de Istorie Naturală din Chișinău, Nicolae Florov, fiind numit profesor titular la Facultatea de Științe din Iași la începutul anului 1931, a fost determinat de incompatibilitatea celor două funcții, să renunțe la postul de director. Pentru că tot timpul cât a fost director, Nicolae Florov a demarat un program de dezvoltare a Muzeului Național de Istorie Naturală din Chișinău și a ținut cu tot dinadinsul să transforme muzeul într-o instituție științifică și chiar într-un institut de cercetare, care să unească oameni de știință și persoane pasionate, care să cerceteze „toate ramurile naturii Basarabiei”, atunci când a trebuit să plece din post, și-a dorit să-l lase unei persoane care să asigure continuitatea tuturor întreprinderilor sale și să păstreze caracterul de instituție de cercetare a muzeului. După Nicolae Florov, nu era bun de succesor nici asistentul-agronom Grigore Vrabie, dar nici „eroul” principal al „războiului directorilor” –

⁹³ AN SJA Iași, F. Institutul Agronomic Iași, Serviciul personal, d. 1/1904, f. 72.

Teodor Porucic, pentru că, în primul rând, nu aveau niciunul titlu științific, așa precum prescria și regulamentul de ocupare a postului de director al Muzeului din Chișinău, și, în rândul al doilea, nu aveau vreo autoritate științifică nici în România, dat nici în afara granițelor românești. De aici și insistențele profesorului Florov, susținute, de altfel, de personalități din lumea științifică românească, dar și din cea a politicului și administrației din Basarabia, de a identifica o persoană corespunzătoare direcției pe care a imprimat-o activității Muzeului Național de Istorie Naturală din Chișinău, de a trece muzeul sub autoritatea Facultății de Științe a Universității din Iași și cererea făcută pe adresa Ministerului Instrucțiunii Publice și al Artelor de a organiza concurs pentru ocuparea postului de director. Desigur, nu putem omite din ecuație și interesul personal al lui Nicolae Florov de a păstra în cadrul Muzeului laboratorul de agrogeologie, pe care, de fapt, îl crease pentru a realiza cercetări ale solurilor și depozitelor cuaternare din Basarabia și Bucovina, în vederea alcătuirii hărților acestora pentru întreaga Românie, precum și capitalul uman, angajat în acest laborator. Toate aceste considerente, obiective și firești, s-au transformat într-o obsesie de a nu-l lăsa pe Teodor Porucic la cârma Muzeului Național din Chișinău, din momentul în care cel din urmă, primind postul de director prin delegație (și nu în urma unui concurs), jinduit încă în 1921, a demarat acțiuni de defăimare și calomniere orientate împotriva lui Nicolae Florov, totodată, încercând prin așa-zisa reorganizare a Muzeului să modifice radical politica instituțională și să lichideze dimensiunea științifică a instituției, reorientând activitatea muzeului într-o direcție pe care nu doar profesorul Florov a găsit-o dăunătoare, dar, inclusiv, Ministeriatul Basarabiei și Senatul Universității din Iași. Eforturile concentrate și concertate ale lui Nicolae Florov, ale colegilor lui de la Facultatea de Științe din Iași, ale intelectualilor de la Chișinău, Iași și București, dar și ale unor instituții ale statului au pus capăt acestui „război” al directorilor Muzeului Național de Istorie Naturală prin organizarea unui concurs pentru ocuparea postului de director, post în care a fost ales Iosif Lepși, care a condus instituția (cu excepția intervalului iulie 1940-august 1941) până în primăvara anului 1944.

The “war of the directors” of the National Museum of Natural History in Chisinau in the early 1930s

Nicolae Florov (Florea), doctor of sciences from the University of Iași (1925), agrogeologist and soil science specialist of European stature, museographer, university professor (1931) and man of culture was born on December 19, 1876, in the village of Cornești, county Balti in the family of priest Pavel Florov. After a directorship of almost 10 years at the National Museum

of Natural History in Chisinau, the Ministry of Public Instruction of Romania decides to replace Nicolae Florov with Teodor Porucic in the summer of 1931, a replacement, which produced an avalanche of dissatisfaction from the new director, materialized in notes, information and notifications addressed to the Chisinau police. The authors analyzed these notifications, contained in the files of the Iași Police Investigations, kept in the National Archives of Romania and the National Archives of the Republic of Moldova, and tried to unravel the causes of Teodor Porucic's institutionalized "upsets" and the role of Nicolae Florov in their production.

Liliana ROTARU,
doctor în istorie, conferențiar universitar
Universitatea de Stat din Moldova
email: liliana.rotaru@usm.md
ORCID (0000-0002-3051-5721)

Tudor CIOBANU,
cercetător științific
Arhiva Națională a Republicii Moldova
email: tudorgciobanu@yahoo.fr

Alexandr PONOMARIOV
doctor în istorie, cercetător științific principal,
Departamentul de acte vechi,
Arhivele Istorice Centrale de Stat ale Ucrainei
email: mihalych1878@gmail.com